

«Hilda Agostini feia mítings a Reus i Tarragona amb els líders del PSUC»

Mestra republicana, protestant i maçona, aquesta tarragonina és la protagonista d'un nou llibre que recull la seva tasca en favor de la dona i contra el feixisme

Les autores del llibre sobre Hilda Agostini, Cèlia Cañellas i Rosa Toran | Natàlia Costa/ACN

Aquest passat mes d'octubre va sortir a la llum el llibre sobre **Hilda Agostini**, una tarragonina que fins ara havia passat lleugerament desapercibuda però que va ser una destacada **mestra republicana i militant política durant la segona meitat dels anys 30**. A més, la seva faceta de **maçona** ha dut les autores d'aquesta primera biografia a guanyar el **Premi Bones Lletres d'Assaig Humanístic**. Era una ferma defensora del paper de la dona en la societat en aquest primer terç del segle XX. Les historiadores **Rosa Toran i Cèlia Cañellas** han recuperat aquest relat personal amb el suport de la família.

Per a Agostini i la majoria de dones republicanes, la seva adscripció religiosa no els feia que abandonessin l'aposta pel **laïcisme**, al contrari: "El camí de l'alliberament de la dona passava pel laïcisme, per deslliurar-se del pes de l'església", expliquen les dues historiadores.

Agostini va néixer a Tarragona, d'un **pare vingut dels Estats Units** i dedicat al comerç. **Originari d'Itàlia**, va conservar la seva confessió protestant, això sí, amb una visió molt més avançada de la que hi havia a l'època, en una ciutat absolutament catòlica. Pel que fa a la mare, Maria Banús, formava part d'una família benestant. Amb els anys, van fer-se un nom a la ciutat.

El relat de Hilda Agostini és també el d'una figura per recuperar, d'aquelles dones que van tenir un paper protagonista durant la Guerra Civil i l'exili posterior a França. En parlem amb les autores

del llibre *Hilda Agostini, les armes de la raó d'una mestra republicana, protestant i maçona*, Rosa Toran i Cèlica Cañellas (Edicions 62).

- Quins eren els orígens de la seva família?

- Rosa Toran: Era una família italiana, l'avi va ser un home políticament compromès en tot el procés unificador que va fer fallida i per tant això el va portar a l'exili. Això és el que explica aquest itinerari tan complex cap a Anglaterra, després Escòcia i finalment el pare d'Hilda Agostini se'n va als Estats Units. Per tant, és un cosmopolitisme que està vinculat a un fracàs polític. Des dels EUA comença a interessar-se sobretot en el comerç internacional i és el que li donarà un mitjà de vida, i alhora està compromès amb els nuclis d'exiliats italians com a col·laborador del diari *La veu del poble*. I per això acaba a Tarragona: aquest diari l'envia com a corresponsal per cobrir la 3a guerra carlina. Decideix instal·lar-se a Tarragona de manera definitiva perquè hi veu oportunitats a través del Port de Tarragona.

- Per a ell tenia molta importància la religió?

- Rosa Teran: Abraçar el protestantisme és un contrapès al catolicisme. El pare de la Hilda no és un home religiós, és un home vinculat al lliurepensament, a la defensa aferrissada de la separació entre Església i Estat. El que marca les seves activitats va molt lligat a què ell és maçó, un home que s'ha afiliat a les lògies maçòniques als Estats Units i de fet continuarà dins d'aquest cercle amb els fills.

- Hilda viu a Tarragona, al carrer Apodaca, i també estudia a Reus. Com era el Camp de Tarragona d'aquella època?

- Rosa Toran: El matrimoni entre el pare de la Hilda Agostini i la Maria Banús suposa un trencament. És una provocació que un home estranger es casi amb una noia de família benestant pagesa, etc. Tarragona deu ser una ciutat de contrastos. També segur que hi influeix que les ciutats costaneres en general, en les últimes dècades del XIX i principis del XX, són ciutats més liberals que les de l'interior. I aquest liberalisme és el que porta a què ell pugui connectar amb nuclis protestants, lliurepensadors, maçons, que també és una anomalia en aquell moment.

- Especialment connecta amb Reus, oi?

- Cèlica Cañellas: A Reus hi havia una església protestant paret per paret amb una església catòlica. Alguns dels membres de l'església protestant havien estat membres de la lògia maçònica. A Tarragona s'està construint un paper dins el món econòmic, és un home important a la ciutat, ho demostra l'esquela que li dediquen al *Diari de Tarragona*. Però després la seva vida social la desenvolupa a Reus perquè a Tarragona no té l'espai per les seves activitats relacionades amb el lliurepensament, la lògia i l'església protestant. I, de fet, als fills els educa primer a l'escola protestant (de Reus) i després ja van a l'institut a Tarragona.

El llibre sobre Hilda Agostini, publicat per Edicions 62. Foto: Josep M. Llauredó

- Després d'anar a l'institut a Tarragona, què li depara a Hilda?

- Cèlia Cañellas: Se'n va a Madrid a estudiar a l'Institut Internacional de Madrid, que és el que després serà l'Institut Lliure d'Ensenyança. Els centres protestants de l'època són lliurepensadors en contraposició a la tradició catòlica.

- Per què és tan important la seva vessant com a dona maçona?

- Cèlia Cañellas: La major part dels polítics d'aquella època que eren d'esquerrers o republicans estaven lligats a la maçoneria. Ella admira molt a Marcel·lí Domingo i estava vinculat a la maçoneria. Quan viu a Barcelona es comença a moure per ateneus republicans que en aquell moment estaven lligats a la idea del federalisme, però que encara no tenien un partit propi. A partir d'aquests cercles hi comença a contactar, fins que quan ve el *bienni negre*, amb la República, que és quan ella es compromet políticament i a partir del 1934 quan entra als cercles de la maçoneria. La idea de la República li entusiasma en el sentit que és un règim polític que pot fer possible la separació entre l'Església i l'Estat. Que dona una sèrie de drets a les dones, i en el moment que veu que perilla i dona llibertat perquè hi hagi una educació laica, amb uns valors que són amb els que ella combregava. A partir de quan tot això trontolla, el novembre del 1933 en què guanyen les dretes i comencen a escapar l'obra del primer bienni, ella llavors es compromet més políticament i amb la maçoneria.

- Rosa Toran: No és una dona intel·lectual, però sí que té inquietuds intel·lectuals. La maçoneria també li obre una porta en aquest sentit, pels escrits que fa ella, els treballs obligatoris per treballar dins d'una lògia. Això és important perquè en aquests treballs, amb fragments reproduïts en el llibre, parla molt del que ha de ser el paper de la dona dins de la maçoneria. Els drets de les dones també s'han d'ampliar a les lògies. Quan és a França també es torna a posar de manifest.

- Cèlia Cañellas: De tota manera és molt interessant que a ella, pel Tribunal especial de repressió a la maçoneria i al comunisme, l'imputen igual que al seu germà, igual que al seu marit. Això

mostra que era una família realment compromesa amb el tema, però en canvi d'ella no hi ha hagut cap referència en cap llibre sobre maçoneria femenina que hàgim pogut llegir nosaltres.

- Rosa Toran: No tot està acabat, queden moltes coses.

- Per què decideix marxar de Tarragona?

- Rosa Toran: El que li donarà després els elements per independitzar-se és quan marxa de Tarragona i se'n va a Madrid. Se li obren les perspectives que potser si s'hagués quedat a Tarragona no les hagués tingut. Això també era la voluntat del pare, obrir-los camins com als altres germans.

- Cèlia Cañellas: El col·legi internacional de Madrid era de pedagogia avançada, el portaven professores nord-americanes protestants, que volien un centre en què la religió no hi comptés. Hi havia famílies protestants que portaven allà els fills, però també hi havia famílies sense cap adscripció religiosa que el que volien era el que ara molta gent vol: una educació en anglès i de qualitat cap als seus fills.

- Rosa Toran: No és casual la carta que signa la Hilda de ben joveneta, juntament amb professors protestants, refrendada per intel·lectuals republicans de gran talla, reclamant que la religió no sigui obligatòria a l'escola, que els temaris de les oposicions no tinguin res a veure amb la religió.

- Definiu la seva actitud d'activista durant la guerra, creieu que ella sabia què arribaria si guanyava Franco?

- Cèlia Cañellas: Hi ha un article, que reproduïm al llibre, en què denuncia la desfilada que fan les joventuts de Gil Robles, alerta que estem parlant de nazisme, de feixisme. En els altres es mou més en el terreny de les dones, però aquí alerta d'un perill de veritat, que el que estava passant a Europa s'estava acostant.

- Rosa Toran: No és casual que la seva militància sigui al Partit Republicà Radical Socialista. És una dona compromesa, primer amb l'escriptura perquè és impressionant la quantitat d'articles que escriu al diari de Reus, *El Conseqüent*, i explicava durant la guerra el que tocava fer. Toca fer mítings i els fa durant la guerra amb el PSUC perquè el seu partit compta ben poc i durant els anys de guerra es planteja una dicotomia com a mínim a Catalunya entre anarquisme i comunisme. El PSUC és un partit d'ordre i per tant ella, que veu que en aquells moments s'està en una situació revolucionària, opta per un partit d'ordre. No para de fer mítings, sigui als caps de setmana o als vespres, no hi va sola sinó amb els grans líders del PSUC.

- Cèlia Cañellas: Ella fa mítings a Tarragona i a Reus i és una llàstima que no hem trobat cap imatge.

- Rosa Toran: És molt il·lustratiu com ella es compromet també molt amb els bombardejos. Sap que del que ha de parlar és del que significa la criminalitat de l'aviació feixista, que s'ha cobrat tants morts i que inclús comportarà que la respectabilitat econòmica que la família havia aconseguit a Tarragona se'n va en orris. El germà se'n va a Marsella, és evident que l'activitat comercial està totalment paralitzada. En general, quan actua als mítings a Tarragona o a Reus, parla del coneixement que té, del seu germà, del cementiri protestant, dels grups de dones que hi ha en un lloc o en un altre. Hi dona una credibilitat que potser no té un altre i que va a fer un míting i no té res a veure amb la ciutat.

- Cèlia Cañellas: Per exemple parla de l'Estàtua dels Despullats i de la polèmica que hi havia. I diu que aquesta mateixa gent que no vol veure això després se'n van a una església i hi ha un sant crist també despullat i altres sants. Sempre intenta contactar amb el públic, parlant d'un cercle del que ella també forma part, malgrat que ella viu a Barcelona.

- Rosa Toran: També té la figura del germà, un esportista mort en batalla que fa que acabi sent una figura. Per ella és un punt important, és presentada com la germana de l'heroi que ha mort a la Gran Guerra.

- Com va ser l'exili a França?

- Rosa Toran: La seva sortida va ser excepcional, no forma part d'aquests milers i milers de persones que van per carreteres caminant, sinó que és una mica privilegiada en aquest sentit. Passa els últims dies a Figueres. Ella té un vincle amb el seu germà, per tant ho té fàcil, pot anar a casa del germà a Marsella. Quan està a Perpinyà a punt d'agafar el tren és quan s'assabenta que el seu germà ha mort fulminat d'un atac de cor. Això fa que totes les expectatives se li vagin en orris. Després, rebrà ajut de les comunitats protestants maçonnes. L'ajuden des del nivell més elemental, donar-li roba, fins a facilitar-li documentació. I, després, feina, de cura dels nens refugiats. Fins que amb el trasllat a París, un cop acabada la Segona Guerra Mundial, es pot retrobar amb el seu marit. Els primers anys de París són uns anys molt tensos a nivell polític. En aquells moments s'està posant damunt la taula la possibilitat que tenen els republicans exiliats que el retorn serà possible. La tornem a veure en mítings, en actes, no ja del PSUC sinó d'Izquierda Republicana, que és la coalició que va muntar Azaña i on s'hi va incorporar el seu partit, el Partit Republicà Radical Socialista. I hi té responsabilitats, de la zona de Marsella, a París els primers anys també, i finalment hi ha un abandonament de la primera línia política. Hi ha un canvi radical: no pot exercir de mestra perquè a França els títols acadèmics d'Espanya no valen, i per tant en aquell moment no li queda més remei que buscar feina. La troba a través d'aquests nuclis de protestantisme, que estan molt implicats en l'ajuda als refugiats, sobretot des del 1939. I hi és fins que es jubila.

- En cap moment aconsegueix tornar, oi?

- Cèlia Cañellas: Ella era una d'aquestes persones que havien jurat que no tornarien mai a Espanya mentre visqués Franco. Això ho diu sempre la seva neboda. El germà, el pare d'aquesta senyora, tampoc no podia sortir d'Espanya. Llavors no es van veure mai, els dos germans. Els nebots sí que els van anar a veure a França i es va reprendre el contacte, però a partir de la següent generació, o sigui, els germans no es van tornar a veure mai més. Quan ella mor, li diuen al marit si vol tornar a Espanya i es nega no tant per la qüestió política sinó perquè estarà desubicat. I mor a París. I quan ell mor a París, la neboda i el seu home van desmantellar el pis i porten tots els documents que hi guardaven.